

RANÁ VÝCHOVA A PÉČE V EU A ČR NA POMEZÍ PEDAGOGICKÉHO A SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU

EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE IN THE EU AND THE CZECH REPUBLIC AT THE CROSSROADS OF PEDAGOGICAL AND SOCIOLOGICAL RESEARCH

Martina Kampichler¹, Lucie Grůzová²

¹ Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

² Katedra primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Tématem příspěvku jsou proměny v uchopení služeb rané výchovy a péče pro děti ve věku do tří let (RVaP) v strategických dokumentech EU a ČR v průběhu uplynulých 20 let. Příspěvek vychází z „nové sociologie dětství“ a na základě analýzy Carol Bacchi „Jak je problém reprezentován?“ diskutuje dvě komparativní otázky: Jaké dopady mají identifikované problematizace ČR a EU na rodiče, děti a podobu systémového řešení RVaP? Jak se promítají do pedagogické praxe a každodennosti zařízení RVaP? Výsledky ukazují vliv identifikovaných problematizací na systémové řešení RVaP a pedagogickou práci v zařízeních RVaP. Závěr příspěvku shrnuje benefity propojení sociologické a pedagogické analýzy.

Klíčová slova: služby výchovy a péče pro děti do tří let; vzdělávací politiky EU; vzdělávací politiky ČR; nová sociologie dětství; problematizace

Abstract

The paper discusses changes in the perception of early childhood education and care services for children up to the age of three (ECEC3) in EU and Czech strategic documents over the past 20 years. The paper is based on the “new sociology of childhood” and on Carol Bacchi’s analysis “What’s the problem represented to be?” It discusses two comparative questions: what are the implications of the identified problematizations for parents, children and the ECEC3 system? How do they translate into classroom teaching practice and everyday life in ECEC3 facilities? The results show a significant impact of the identified problematizations on the ECEC3 system and the pedagogical work in ECEC3 facilities. The paper concludes by identifying the benefits of combining sociological and pedagogical analysis.

Keywords: education and care services for children under three; EU education policies; Czech education policies; new sociology of childhood; problematizations

1 ÚVOD

Služby rané výchovy a péče o děti ve věku do tří let (RVaP) byly dlouho vnímány především jako sociální služby nebo jako prostředek k slaďování pracovních a rodičovských povinností (Moss, 2006). V posledních desetiletích však mezinárodní organizace, jako je OECD a EU, stále více zdůrazňují výhody těchto služeb pro rozvoj dětí (Rostgaard, 2018). Jejich koncepční a obsahové pojetí se tak posunulo od diskurzu péče o děti rodičů vracejících se na trh práce k diskurzu zakotvenému v pedagogickém vědění se zaměřením na kvalitu služeb a jejich přínos pro děti (Vandenbroeck, 2020; Moss, 2006).

2 TEORIE

Teoretický rámec příspěvku tvoří „nová sociologie dětství“ (James, Prout, 2015), která chápe služby RVaP jako důležitý institucionální rámec formující rané zkušenosti, socializaci a vývoj dětí mimo rodiny. Podobu systémového řešení služeb RVaP vnímá jako komplexně propojené s kulturními, sociálními a historickými kontexty, ovlivněné společenskými očekáváními, normami a hodnotami (Dahlberg, Moss, Pence, 2013). Chápání role a obsahu RVaP tak není pevně dané. Uchopení této sociální a politické podmíněnosti role a obsahu RVaP umožňuje analýza Carol Bacchi (2009, 2015) – „Jak je problém reprezentován?“. Cílí na identifikaci různých způsobů vymezování politických problémů a reflexi důsledků těchto problematizací: Co je a co není v oblasti RVaP chápáno jako (politický) problém, který je nutné řešit (nebo ne)? Jak se to dále promítá do pedagogické praxe a každodennosti zařízení RVaP?

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Předkládané výsledky vycházejí z analýzy „Jak je problém reprezentován?“, která se skládá ze 7 otázek a měla za cíl uchopit proměny chápání role a obsahu RVaP v 12 klíčových strategických dokumentech EU a ČR během 20 let, od

formulace Barcelonských cílů v roce 2002 do revidovaných Barcelonských cílů z roku 2022. V kvalitativní obsahové analýze fungovalo daných 7 otázek jako kódy, které vedly proces identifikace konkrétních problematizací R VaP v dokumentech EU a ČR. Konferenční příspěvek staví na těchto výsledcích a soustředí se na dvě navazující komparativní otázky k identifikovaným problematizacím ČR a EU: Jaké dopady přináší identifikované problematizace ČR a EU pro rodiče, děti a podobu systémového řešení R VaP? Jak se promítají do pedagogické praxe a každodennosti zařízení R VaP? A na základě těchto otázek reflektuje, jak tato sociologická analýza může obohatit oblast předškolní pedagogiky.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Zatímco v dokumentech EU se prosadila problematizace rozvoje humanitního kapitálu k udržení konkurenceschopnosti a služby R VaP představují sociální investice k plnění tohoto účelu, v českých strategických dokumentech hraje od vzniku dětských skupin hlavní roli problematizace chybějících možností sladování pracovních a rodičovských povinností.

Uchopení R VaP skrze diskurz sociálních investic klade důraz na dlouhodobé benefity pro jednotlivce i společnost jako celek. Zdůrazňuje tak investice do kvalitních, pedagogicky zakotvených a univerzálně dostupných služeb R VaP. Může však vést i k přílišnému důrazu na akademické dovednosti a ke ztrátě zaměření na individualitu dítěte.

R VaP jako nástroj k sladování pracovních a rodičovských povinností oproti tomu neklade důraz na přínos služeb R VaP pro děti, ale spíše na jejich kvantitativní dostupnost pro vybranou skupinu rodičů. Obsahově jde především o péči a pedagogické zakotvení v tomto koncepčním uchopení R VaP nehraje roli.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky analýzy poukazují na zásadní vliv identifikovaných problematizací. Z pohledu dětí a personálu jde především o odbornost personálního zabezpečení těchto služeb, který tvoří klíčový prvek jejich kvality a má vliv na kvalitu programu a každodenní interakce v zařízeních R VaP. Z hlediska koncepčního uchopení a podoby systémového řešení se jedná o garanci kvality a finanční i místní dostupnost služeb, což má zároveň klíčový význam pro rodiče. I když

se v těchto bodech jeví uchopení RVaP skrze diskurz sociálních investic jako výhodnější, poukazuje prezentovaná analýza také na rizika, která toto uchopení služeb RVaP přináší.

Klíčová síla propojení sociologické a pedagogické analýzy pak tkví v tom, že zachycuje sociální a společenské souvislosti různých vzdělávacích procesů a zviditelňuje problematizace, které se zatím ve veřejných a politických debatách nereflektují.

PODĚKOVÁNÍ

Prezentovaná data vznikla v rámci projektu Pedagogika raného věku v institucích denní péče v České republice (TL02000306) se státní podporou Technologické agentury ČR v rámci Programu ĚTA.

6 LITERATURA

- Bacchi, C. (2009). *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Frenchs Forest, NSW: Pearson Education.
- Bacchi, C. (2015). The Turn to Problematization: Political Implications of Contrasting Interpretive and Poststructural Adaptations. *Open Journal of Political Science*, 5, 1–12. <http://dx.doi.org/10.4236/ojps.2015.51001>
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. R. (2013). *Beyond quality in early childhood education and care: languages of evaluation*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- James, A., & Prout, A. (Eds.). (2015). *Constructing and Reconstructing Childhood*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315745008>
- Moss, P. (2006). Farewell to Childcare? *National Institute Economic Review*, 195, 70–83. <https://doi.org/10.1177/0027950106064040>
- Rostgaard, T. (2018). Childcare as a global policy agenda. In G. BJÖRK EYDAL & T. Rostgaard (Eds.), *Handbook of family policy* (pp. 96–110). Edward Elgar Publishing.
- Vandenbroeck, M. (2020). Early Childhood Care and Education Policies that Make a Difference. In R. Nieuwenhuis & W. Van Lancker (Eds.), *The Palgrave Handbook of Family Policy* (pp. 169–191). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54618-2_8